

ODEGNAĆ (74) *vb pf*

Wszystkie samogłoski jasne.

inf odegnąć (18). ◇ *fut* 2 sg odzienesz (1). ◇ 3 sg odz(e)nie (2), [odzienie]. ◇ *praet* 1 sg m -m odegnął (2). ◇ 2 sg m -eś odegnął (1). ◇ 3 sg odegnął (18). ◇ 1 pl m pers -chmy odegnali (1). ◇ 2 pl m pers -ście odegnali (1). ◇ 3 pl m pers odegnali (10). *subst* odegnały (1). ◇ *plusq* 3 pl m pers byli odegnali (1). ◇ *imp* 2 sg odzeń (5), [odzieni]; -e- (1), -(e)- (4). ◇ *con* 2 sg m byś odegnął (1). ◇ 3 sg m by odegnął (2). *f* by odegnała (3). ◇ 1 pl m pers bychmy odegnali (1). ◇ 3 pl m pers by odegnali (3). ◇ *con praet* 3 sg m by był odegnął (1). ◇ *pass inf* odegnąć się (1). ◇ *part praet act* odegnawszy (1).

Sł stp notuje, Cn s.v. szalonego uzdrowić, Linde bez cytatu; poza tym XVI – XVIII w. s.v. odzienieć.

1. *Siłą lub groźbą zmusić do opuszczenia jakiegoś miejsca; expellere Miech, PolAnt; eicere, minare, repellere Vulg; abigere, removere PolAnt [w tym: kogo (43), co (żywotne) (10), co (Przen i znac, b.) (3)] (58)* : A miał kxiądz Mádyáńki liedm corek/ kthore były przyśły (do oney študnie) po wodę [...]. Nádfzedłfy do nich páfterze odegnáli ie. *Leop Ex* 2/17; rzekłá Lifzká/ źleście mi posłużyli/ ábowiem ty muchy ktoreście odegnáli pełne były á itály śpokoim *BielKron* 140, 403v; *SienLek* T[tt]; *BudBib Ex* 2/17; *StryjWjaz* A4v; Posły Papięskie Ewdoxya odegnąć y złupić kazáá. *SkarŻyw* 90 marg; *GrabowSet* O3v; *WujNT Act* 7/27.

odegnąć od kogo, od czego (16): yakom ya nyeszbyl yemv paropka olyekxyego anym mv Rany szyney zadal anym go od robothy yego odegnal *ZapWar* 1502 nr 1934, 1507 nr 1899; *Leop Iob* 19/13; Y obroćili fię [hetmani] przeciwko niemu áby fię z nim potykáli/ Ale Iozáfáth záwołał/ á Pan go rátował/ y odegnął ie Bog od niego. *BibRadz* 2.Par 18/31; Przyśzli nád nię niektorzy záłowali iey/ mnimáiąc áby dla mdłóści nie moglá much ogániác/ odegnáli muchy od rány. *BielKron* 140; *Mącz* 282d; *RejZwierc* 126; *BudNT Act* 18/16; *SkarŻyw* 412, 453, 480; *WujNT Act* 18/16. Cf »odegnąć od drzwi«, »odegnąć od siebie«.

odegnąć czym (6): *LubPs* T3v; ktorých [myszy] nie mogli śludzy áni ogniem áni bronią odegnąć *BielKron* 342v; *SkarŻyw* 30, 225, 249; Doktor Luther [...] / gdy Biełá pímmem święty m [...] nie mogł od łiebie odbyć/ tedy go częśto gęsto wśczypliwy m słowy/ álbo śmieszńá iáką śpráwą odegnął. *ReszPrz* 51.

W charakterystycznych połączeniach: odegnąć corki (2), *konie, ludzie, młodzieńca, muchy* (2), *nieprzyjaciele, parobka, posły papięskie, psa, sierszenie, świnie, żaby; odegnąć od owiec, od panny, od rany, od roboty* (2), *od sądu, od stolice, od trybunału; odegnąć bronią, krzyżem, ogniem, śmieszńą sprawą, uszczypliwy m słowy.*

Zwroty: »czarta, biesa, ducha, szataństwo odegnąć« [szyk zmienny] (3:1:1:1); *RejZwierc* 124v, 199; One mnifzki miály ten obyczay/ iefli ktora miála nágabánie nocne od czártá/ wnet powiedzieć ítárfzey byłá winná: áby śwoią modlitwą czártá odegnála *SkarŻyw* 225; żegnáiąc trzy krocć krzyżem święty m Pánnę onę/ czártá od niey odegnął. *SkarŻyw* 453, 553; *ReszPrz* 51.

»daleko odegnąć« (1): Brácią moię dáleko odegnął odemnie [longe fecit a me]/ á znáiom m moj/ iáko obcy odeśfli odemnie. *Leop Iob* 19/13.

»odegnąć od drzwi, od wrot« [szyk zmienny] (1:1): A foribus aliquem pellere, Przepłóścić álbo odegnąć od drzwi. *Mącz* 286d; on vbogi ktoregoś od wrot odegnąć kazał/ prosi niechćiey hárdzie gárdzić vbogim y niedońtátecznym *SkarŻyw* 135.

»odegnąć precz« (1): Powiedział theż to [*Diogenes*] gdyby vzrzał pfa á on zatobą idzie opuściwšy fwego pana odžen go od siebie precz, boć potim y ciebie opuści. *BielŻyw* 77.

»odegnąć od siebie« [szyk zmienny] (2): *BielŻyw* 77 cf »odegnąć precz«; *RejPos* 114v cf *W przen*. *W przen* (2) : Coż chczesz vczynić miły brácie/ ábys odegnał thego ták márníego fprawcę [tj. czarta] od siebie? *RejPos* 114v; *SkarŻyw* 412.

Przen (10) : O Swiátłóści wieczna Troyco święta [...]: Oświeć nas w swoiey iáñości/ á odzeń wnątrzne ciemności. *ArtKanc* I10v.

odegnąć od czego (1): Iáko od dobrego oleyku woniey odegnąć nie możefz: ták dobre vczynki bez poćiechy y woniey nádzieie dobrej nie fą *SkarKaz* 350b.

[*odegnąć w co*: [*Słońce*] Neptunnuńá fchmurámi/ w Ocean od żonie *KołakWiek* A4v.]

a) *O wilkach w owczarni Pańskiej* (4) : *RejPos* 122v; Odzeń naiemniki z drapieźnymi wilki/ Fálšywe Proroki z ich náśládowniki *ArtKanc* K14.

odegnąć od kogo (2): iákoby fie mógł odegnąć then drugi wilk mární drapieźny od fthádá Páńńkiego. *RejZwierc* 186; Báránek od fwych owiec frogie wilki odegnał: Gdy Chryftus grzeźniki z Oycem ziednał. *LatHar* 360.

b) *Sprzeniewierzyć się Bogu* (2) :

Zwoty: »daleko odegnąć« (1): ábowiem Pan Bog bywał z nimi/ ktoregochmy dziś prze zbytki fwoie dáleko odegnáli od siebie/ á bárzo nam zle bez niego. *RejZwierc* 190v.

»odegnąć od siebie« (2): iákaby to byłá márna omyłká á niewdzyęcźność twoiá/ gdybys ty ták wdzyęcźne gofcie [*Boga z Synemi Duchem Św.*] á thák wdzyęcźne dobrodzyeie fwoie miał odegnąć od siebie *RejPos* 180v; *RejZwierc* 190v.

c) *O Bogu: przestać obdarzać łaską* (2) :

Zwoty: »odegnąć od oblicza swego« = *nie obdarzać łaską* (1): Wífytek narod Iozephow y namyoty yego/ Odegnał Pan w gnyewyie fwym od oblicza fwego *LubPs* S2.

»precz odegnąć« (1): Ná ktoreś [*umarłych*] ták yuż nigdy rośpomnieć fie nie chcyał/ Owífem mocą ręki twej precześ ye odegnał *LubPs* T3v.

a. *Odpędzić zbrojnie z jakiegoś terytorium, odeprzeć, pokonać; avertere Mącz* (14) : *BielKron* 325v, 460; Abowiem y nieprzyiacielowi lepiej zázwdy w czás z dáleká fie bronić/ niż go blisko do brony puścić. Bo iáko moc á ferce záweźmie/ trudno go potym odegnąć bywa. *RejZwierc* 76v.

odegnąć od czego (5): Kliedy miáftá Kokcinnu/ Turcy dobywáli/ Ze iuż byli od murow/ ludzi odegnáli. *RejZwierc* 46v; *BibRadz* 1.*Mach* 11/63; Taborfcy opátrzywšy fie odegnáli niepoćciwie Cefárzá od Taboru *BielKron* 327; *Mącz* 487a [2 r.].

odegnąć czym (1): wybieżeli też w nocy z zamku obegnáncy ná ty ktorzy byli wodą przyplłynęli/ [...] y poráźili ich dwie ście/ [...] lecz ie záfię ftrzelbą drudzy odegnáli *BielKron* 315v.

odegnąć dokąd (1): ktore [*Burgundy*] Tiberius y Druzus [...] odegnali záfię na fwe miéftca. *MiechGlab* 44.

W charakterystycznych połączeniach: odegnąć cesarza, ludzi, Niemce, obegnańce, Rusaki, Tatary; odegnąć od bramy, od murów, od Taboru, od ziemice; odegnąć strzelbę; odegnąć niepoćciwie.

Zwroty: »nieprzyjaciela odegnąć« [szyk zmienny] (3): BielKron 153; Avertere hostem a portis, Odpędzić odegnąć nieprzyjaciela od bramy. Mącz 487a, 487a.

»precz odegnąć« (2): Rufacy [...] Sędomierfką ziemię trapił ogniem y mieczem/ wżákże ie precz odegnáli poráziwży łami Sędomierzánie BielKron 361v; PaprPan Lv.

W przen (2) : Avertere hostem a cervicibus populi, Od łzyey vbogich ludzi nieprzyjaciela odegnąć. Mącz 487a; Iuż pogánłkie pászczeki hárdzye pokrzykáły/ Mniemáiąc z oblężonych by korzyść mieć miály. Ale ie odegnály wálze ręce mężne PaprPan V2v.

b. Nie dopuścić, żeby coś dotarło do celu (1) : Y załz kto odżenie łtrzáę od łtrzelcá mocnego wyłtrzeloná? Leop 4.Esdr 16/7.

2. Sprawić, aby ktoś nie doświadczał czegoś złego, uchronić, uwolnić od czegoś [co] (13) : [papież, mniszy i mniszki] błogółáwioná Pánnę [...] názywaią mátką miłofierdzia: áby [...] wołáiącym pomogłá/ [...] łlepe ofwieciłá/ złości odegnála/ wżyłtko dobre vprošilá KrowObr 155v; GrabowSet M4v; [czártowskie pokusy odżeni. TrzecPis 177].

odegnąć od kogo (5): BielKron 242v; ktoremi bychmy rzeczámí Bogá vbłágáli/ á ták wielkie nędze od nas odegnáli. ModrzBaz 128. Cf »od siebie odegnąć«.

W charakterystycznych połączeniach: odegnąć bojaźń, czci prágnienie, krzywdę, łakomstwo, nędze, rozkosz cielesną, sromotę, tyrany.

Zwroty: »daleko odegnąć« (1): łákomłstwo/ czći prágnienie/ y rokłozł cíelefná/ dáleko od łiebie zwoiowáne/ odegnáł. SkarŻyw 317; [RhegSeklLek G5].

»od siebie odegnąć« [szyk zmienny] (3): A bárzo łácníuczkie lekárłtwo ná to [na gniew] íełł/ íedno máłuczki czás scírpieć/ áż łie złe kęs odwlecze/ á zá máłuczkie czáfu sfolgowáníe/ wielkie złe od łiebie bączny człówek łnádnie odegnąć może. RejZwierc [78²]v; Powiedáłz żeć kto vczyłnił krzywdę/ ktorey okrom poiedynkoweý bitwy odegnąć od łiebie niemożelz [repelli non posse]. ModrzBaz 62; SkarŻyw 317; [RhegSeklLek G5].

a. Wyleczyć (6) : Profiemy cie Boże [...] Iż gdziebykolwiek Dym/ tych rzetzy woniáiących zálecił/ [...] áby [...] wżyłtki wrzody przywroćiwży zdrowie/ rychłó odegnáł KrowObr 96; SienLek S[ss]4.

odegnąć komu, czemu (żywotne) (3): Gdy przyłzli Doktorowie/ o to łie łtáráli/ By mu febrę s prágniem ípołu odegnáli. RejFig Aa8v; Rupie koniowi odegnąć SienLek Aaaav, Aaaav.

odegnąć czym (2): Czym márzenie/ y gniećienie we łnie odpędzác: á czym záš pámięć nápráwiác/ opilłtwo odegnąć. SienLek 57, Aaaav.

3. Zastraszając skłonić do odstąpienia od jakiejś czynności (tu zawsze o czynnościach prawnych) [kogo od czego] (3) : Są niektorzy Prokuratorowie/ kthorzy [...] żądáią od Powodu/ áby obręczył Gwar/ [...] áby Stronę Powodną od łpráwy łwey odegnáli. GroicPorz v3v, v3v.

odegnąć czym (1): A íełliby íedná łtroná drugá groźbámí íáwnnémí ábo íákíemí gwałty od widzenia odegnála/ [...] przeciw tákowéý wrząd on ma zupełną moc [...] łkazác SarnStat 1163.

4. [Oddzielić zanieczyszczenia: A gdy pozłóćilz/ odżenże záš Trteć od złotá. SienHerb 596b.]

Synonimy: **1.** odbić, odłożyć, odpędzić, odpłoszyć, odrazić, odsadzić; **a.** odeprzeć, odgromić, odsadzić;
2. oddalić.

Formacje współrdzenne cf GNAĆ.

Cf **ODEGNANIE, ODEGNANY**

LWil